FELSEFE Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU MS 2. YÜZYIL - MS 15. YÜZYIL FİLOZOFLARININ FELSEFİ GÖRÜŞLERİNİN ANALİZİ (İBN SÎNÂ, GAZÂLİ)

İbn Sînâ

Orta Çağ Hristiyan dünyasında Avicenna olarak tanınan büyük İslam düşünürüdür. Aynı zamanda bir tıp bilgini olarak da bilinen İbn Sînâ felsefede özellikle metafizik alanda etkili bir isim olmuştur. O varlık alanında zorunlu ve mümkün varlık ayrımını yapmaktadır. Benimsediği hiyerarşik varlık anlayışı içinde en tepede zorunlu varlık olarak Tanrı bulunur, mümkün varlıklar ise ondan düşünce yolu ile varlığa gelir. Varlık hiyerarşisi bir nedensellik zinciri ile bağlıdır. İbn Sînâ'ya göre dünya, Tanrı'dan, O'nun kendi özüne dair bilgisinin bir sonucu olarak türer. Tanrı sadece ilk hareket ettirici değil, aynı zamanda varlık nedenidir.

HAY BİN YAKZAN

"Adım, sanım Yakzân (Uyanık) oğlu Hay'dır (Diri)" (İbn Sina Hay'ın soyut akıl olduğunu anlatmak ister.)

"Beytülmakdis'tenim" (Kutsal olan akılsal evren, dünya)

"İşim evrenleri gezmektir. Bu gezilerim nedeniyle bütün evrenin gerçekliğini kavramış, her nesneyi öğrenmiş bulunuyorum. Gezilerim ve öğrenmelerim sırasında yüzümü sürekli babama, Yakzân'a tutardım.

O bütün ilimlerin anahtarını elime vermiş, evrenlerin yollarını göstermiş olduğundan iklimlerin ufukları önümde açıldı; tümü bana bir anda göründü." (Burada İbn Sina, etkin aklın ya da ilk aklın bilgisinin aşamalı değil de bir anda öğrenildiğini anlatmak ister.)

"Sen ve senin yanında bulunanlar için benim yolculuğum gibi bir yolculuk mümkün değildir. Benim yolculuğumun yolu, sana ve senin yolunda bulunanlara kapalıdır. Bu yolculuğu, tek başına kalmanın koşuluyla yapabilirsiniz. Siz konaklamalı bir yolculuğu seçmek, bununla yetinmek zorundasınız. Bir süre yolculuk etmeli, bir süre de bunlarla birlikte bulunmalısınız. Ne zaman içinden gelen büyük bir aşk, seni bunlardan ayırıp yolculuk etmeye yöneltirse beni karşında bulursun. Ben sana yoldaşlık ederim. Yine onları arzulayacak olursan beni bırakır, onların yanına dönersin. Bu yarım yolculuklar, senin onlardan tümüyle ayrılışına kadar sürer" (Burada İbn, insanın zamana karşı sınırlı bir varlık olduğunu, etkin aklın yetkinliğine ölmeden ulaşamayacağını ve bu nedenle yaşamı boyunca insanın bedensel eksikliklerden tümüyle sıyrılamayacağını anlatmak ister.)

…

" İnsanlık evreninden ayrılan bölüm ve yanları vardır. Kazanılmış güçlerle donanmayan, yalnızca doğal güçlerle kalanlar oralara geçemezler." (Sadece yaratılıştan gelen güçler yetmez, kazanılmış güçler de gereklidir.

Metinde geçen felsefi kavramlar: Evren, gerçeklik, nesne, yolculuk, aşk, yoldaş,

Metnin ilişkili olduğu felsefe alanı: Varlık Felsefesi, Bilgi Felsefesi.

Metindeki felsefi problemler

Evrenin gerçekliğinin bilgisine nasıl ulaşılır?
Gerçekliğin bilinmesinde Tanrı'nın rolü nedir?
İnsan gerçekliği bilme yeterliliğine sahip midir?

Gazâli

Türk İslam Felsefesinde ayrı bir yeri olan Gazâli, El Kindi ile başlayan Fârâbî ile devam eden, İbn Sina ile müthiş ivme kazanan din ve felsefeyi uzlaştırma, dini felsefe yolu ile aklileştirme sürecinin doğrudan ve dolaylı olarak sona erdiricisi olmuştur. Akıl ile iman, felsefe ile din arasında kesin bir tercih yapan Gazâli, rasyonel bir yoldan uzaklaşarak bir tür mistisizme yönelmiştir.

KALP GÖZÜ

Doğruluğundan emin olunmayan bilginin kesin bilgi olmadığı kanaatine vardıktan sonra bütün bilgilerimi inceden inceye gözden geçirdim. Sonuç olarak hissî yani duyu organları ile elde edilen bilgilerle zorunlu akıl prensipleri dışında kalan bilgilerin bu niteliği taşımadığını anladım. (…)

"Duyu organları ile elde edilen bilgilere nasıl güvenebilirsin? Duyu organlarının en güçlü olanı görme duyusu (göz) değil midir?"

Göz yıldızlara bakar ve onların sadece küçük bir altın lira büyüklüğünde olduklarını görür. Daha sonra astronomi ilminin delilleri, o yıldızların dünyadan kat kat daha büyük olduklarını ortaya koyar.

İşte duyu organlarından biri, buradakine benzer bir hükme varıyor. Daha sonra akıl hakemi ortaya çıkarak duyu organlarının verdiği hükmün savunulmayacak şekilde yanlışlığını ortaya koyuyor ve onu ihanet ile suçluyor. (…) Böyle düşünmeye başlayınca duyu organlarım bana şu sözlerle karşı çıktılar:

"Aklınla elde ettiğin bilgilere karşı duyduğun bu güvenin daha önce duyu organlarınla elde ettiğin bilgilere karşı duyduğun o güven gibi olmadığından nasıl emin olabilirsin? (…) Öyleyse akıl hakemi ortaya çıkarak duyu organlarının verdiği bilgilerin yanlışlığına nasıl hükmettiyse akıl idrakinin ötesinde başka bir hakem doğabilir ve onun sağladığı bilgilerin yanlış olduğuna hükmedebilir."(…)

Bu hastalık amansız bir hâle geldi ve yaklaşık olarak iki ay sürdü. Bu iki aylık süre içinde ben fiilen "safsatacı" (her şeyden şüphe eden) bir hâl üzereydim. Ancak içinde bulunduğum bu durumu kimseye söylemiyor, sözlü olarak ifade etmiyordum.

Nihayet Cenabıhak beni bu amansız hastalıktan kurtardı. Vicdanım tekrar eski sağlıklı hâline kavuştu. Artık vicdanım zorunlu akli bilgileri makbul ve geçerli görmeye, onlara güvenmeye ve doğruluklarını kabul etmeye başladı.

Bu bunalımdan peş peşe deliller getirmek veya güzel sözleri ardı ardına sıralamak yoluyla kurtulmuş değildim. Bu hastalıktan sadece Cenabıhakk'ın gönlüme akıtmış olduğu bir nur sayesinde kurtulabilmiştim. … Hakikati keşif, işte bu nurdan beklenmelidir.

İmam Gazâlî, El-Münkız Mine'd-Dalâl (Dalâletten Hidayete)

SORULAR:

1. İbn Sînâ başlangıçta sadece Tanrı'nın var olduğunu, zorunlu varlık olan Tanrı'dan "katışıksız bir ruh" çıktığını savunur. Bu katışıksız ruh, ilk nedendir. Yani diğer varlıkların var olma nedenidir. Bu nedenden tüm varlık dünyası türeyerek ortaya çıkar.
Buna göre İbn Sina'nın varlık konusunda aşağıdaki görüşlerden hangisini savunduğu söylenebilir?

A) İdealizm
B) Realizm
C) Materyalizm
D) Plüralizm
E) Düalizm

Cevap: A

2. Gazâlî' ye göre akıl hakikatin tümünü değil, belli bir kısmını bilebilmektedir. Hakikatin tümü ise aklı aşan bir durumdur. Akıl, hakikate değil ama kendi sınırları içerisindeki bilgiye ulaşabilme imkânına sahiptir. Hakikat hiçbir şekilde aklın kendi kavrayışı ile sınırlandırılabilecek bir şey değildir. Bütün varlığın zemini olan ontolojik gerçeklik yani hakikat aklı da aştığı için, rasyonel düşünceye kapalıdır.
Bu parçadan aşağıdaki yargıların hangisine ulaşılabilir?

A) Hakikat sezgi yoluyla kavranamaz.
B) Mutlak bilgiye ulaşmada akıl yeterlidir.
C) Salt akıl hakikati kavrayamaz.
D) Akıl Tanrı'yı bilme aracıdır.
E) Tanrı rasyonel bir varlıktır.

Cevap: C

3) İmam Gazaliinin anlayışına göre insanın ahirette mutlu olması nefsini istek ve arzulardan arındırması ve kendi içine dönmesiyle mümkündür. İnsan böylece hakikate ulaşabilir. Gazali duyu ve akıl bilgisinin yanında kalbi sezgi ile elde edilen bilgiye değer verir. Hakikati bilmek kalbi sezgi ile mümkündür.
Bu parçadan aşağıdaki yargıların hangisine ulaşılabilir?

A) Sezgi insanın dünya yaşamını anlamasına yardım eder.
B) Bilgi edinmek için aklın kullanılması yeterlidir.
C) İnsan dünya yaşamına tamamen sırtını dönmelidir.
D) İnsan tasavvuf düşüncesini öğrenmelidir. İnsanın hayatın rutinlerine uyumlu olması gerekir.

Cevap: C